

ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І АУДИТ

Викладач: *Прутула Наталія Михайлівна*

Кафедра: *загальної та прикладної екології і зоології, III корпус, ауд. 213в*

E-mail: prytulanataliam@gmail.com

Телефон: *095 88142 42, viber, telegram*

Освітня програма, рівень вищої освіти:	Екологія та охорона навколишнього середовища Магістр						
Статус дисципліни:	Нормативна						
Кредити ECTS	4	Навч. рік:	2023-24	Рік навчання	1	Тижні	10
Кількість годин	120	Кількість змістових модулів¹	6	Лекційні заняття – 20 год Лабораторні заняття – 20 год Самостійна робота – 80 год			
Вид контролю:	залік						
Посилання на курс в Moodle	https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=7634						
Консультації:	за домовленістю чи ел. поштою						

ОПИС КУРСУ

Екологічний менеджмент – відносно нове явище в світовому господарстві, яке можна визначити як спеціальну систему управління, спрямовану на збереження якості навколишнього середовища, забезпечення нормативно-правових екологічних параметрів і засновану на концепції сталого розвитку суспільства. Це один із різновидів функціонального менеджменту організації - сукупність заходів із планування, управління та контролю природоохоронної діяльності, що здійснюється економічним суб'єктом із метою досягнення послідовного поліпшення екологічних характеристик виробничої діяльності відповідно до самостійно розробленої екологічної політики. Екологічний аудит в Україні проводиться з метою забезпечення дотримання законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Основними завданнями екологічного аудиту є оцінка впливу діяльності об'єкта екологічного аудиту на стан навколишнього природного середовища та оцінка ефективності, повноти і обґрунтованості заходів, що вживаються для охорони навколишнього природного середовища на об'єкті екологічного аудиту.

Навчальна дисципліна "Екологічний менеджмент і аудит" формує у майбутніх фахівців із екології та охорони навколишнього середовища базові знання про сучасні системи управління, які застосовуються з метою забезпечення сталого розвитку економіки та збереження цілісності біологічних і фізичних природних систем; про вимоги до впровадження системи екологічного управління в організації; про заходи щодо формування екологічно безпечного виробничо-територіального комплексу, який повинен забезпечити оптимальне співвідношення між екологічними та економічними показниками протягом усього життєвого циклу як самого комплексу, так і виробленої ним продукції.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

У разі успішного завершення курсу студент **зможє:**

- розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування при здійсненні професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій, які характеризуються комплексністю і невизначеністю умов та вимог.
- приймати обґрунтовані рішення.
- генерувати нові ідеї (креативність).

- розробляти та управляти проєктами.
- мотивувати людей та рухатись до спільної мети.
- бути обізнаним на рівні новітніх досягнень, необхідних для дослідницької та/або інноваційної діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.
- застосовувати міждисциплінарні підходи при критичному осмисленні екологічних проблем.
- доводити до фахівців та нефахівців знання та власні висновки.
- управляти стратегічним розвитком команди в процесі здійснення професійної діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.
- організовувати роботи, пов'язані з оцінкою екологічного стану, захистом довкілля та оптимізацією природокористування, в умовах неповної інформації та суперечливих вимог
- оцінювати рівень негативного впливу природних та антропогенних факторів екологічної небезпеки на довкілля та людину.
- уміти використовувати концептуальні екологічні закономірності у професійній діяльності.
- знати правові та етичні норми для оцінки професійної діяльності, розробки та реалізації соціально-значущих екологічних проєктів в умовах суперечливих вимог.
- демонструвати здатність до організації колективної діяльності та реалізації комплексних природоохоронних проєктів з урахуванням наявних ресурсів та часових обмежень.
- уміти доносити зрозуміло і недвозначно професійні знання, власні обґрунтування і висновки до фахівців і широкого загалу.
- знати принципи управління персоналом та ресурсами, основні підходи до прийняття рішень в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог.
- уміти оцінювати ландшафтне і біологічне різноманіття та аналізувати наслідки антропогенного впливу на природні середовища.
- уміти оцінювати потенційний вплив техногенних об'єктів та господарської діяльності на довкілля.
- застосовувати нові підходи для вироблення стратегії прийняття рішень у складних непередбачуваних умовах.
- оцінювати екологічні ризики за умов недостатньої інформації та суперечливих вимог.
- вибирати оптимальну стратегію господарювання та/або природокористування в залежності від екологічних умов.

ОСНОВНІ НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ

Навчально-методичні посібники; методичні вказівки до практичних занять і самостійної роботи; література та інформаційні ресурси згідно з робочою програмою. Основні навчальні ресурси розміщені на платформі Moodle:

<https://moodle.znu.edu.ua/>

КОНТРОЛЬНІ ЗАХОДИ

Поточні контрольні заходи (тах 60 балів):

Обов'язкові види роботи:

- захист звітів з практичних робіт;
- тестове або письмове опитування за контрольними питаннями до тем модулю.

Додаткові види роботи:

- усне опитування за пройденим матеріалом;
- есе за наданою темою (тах 2 бали) – виконується у разі відсутності студента на лекції. Есе передбачає стислий переказ основних положень, дотичних до теми актуальних (опублікованих не раніше ніж за 5 років та таких, що мають високий індекс цитування) наукових статей, монографій, інших джерел. Обсяг есе 4–6 сторінок 14 кеглем, інтервал 1,15.

Підсумкові контрольні заходи (тах 40 балів):

Тестування на заліку передбачає виконання тестових завдань у СЕЗН ЗНУ (мак по 20 балів).
Перелік питань див. на сторінці курсу у Moodle.

Контрольний захід		Термін виконання	% від загальної оцінки
Поточний контроль (мак 60%)			
Змістовий модуль 1	Усне або письмове опитування за контрольними питаннями до теми модулю	тиждень 2	5 %
	Захист звіту з виконання лабораторної роботи	тиждень 2	5 %
Змістовий модуль 2	Усне або письмове опитування за контрольними питаннями до теми модулю	тиждень 3	5 %
	Захист звіту з виконання лабораторної роботи	тиждень 3	5 %
Змістовий модуль 3	Усне або письмове опитування за контрольними питаннями до теми модулю	тиждень 4	5 %
	Захист звіту з виконання лабораторної роботи	тиждень 5	5 %
Змістовий модуль 4	Усне або письмове опитування за контрольними питаннями до теми модулю	тиждень 6	5 %
	Захист звіту з виконання лабораторної роботи	тиждень 6	5 %
Змістовий модуль 5	Усне або письмове опитування за контрольними питаннями до теми модулю	тиждень 7	5 %
	Захист звіту з виконання лабораторної роботи	тиждень 8	5 %
Змістовий модуль 6	Усне або письмове опитування за контрольними питаннями до теми модулю	тиждень 9	5 %
	Захист звіту з виконання лабораторної роботи	тиждень 9	5 %
Разом			60%
Підсумковий контроль (мак 40%)			
Залік у формі усної відповіді або тестування			40%
Разом			100%

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FХ	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним		

	курсом)	
--	---------	--

РОЗКЛАД КУРСУ ЗА ТЕМАМИ І КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Тиждень і вид заняття	Тема заняття	Контрольний захід	Кількість балів
Змістовий модуль 1. Сутність екологічного менеджменту: зміст, функції та завдання			
Тиждень 1,2 Лекція 1,2 Практична робота 1	Сутність понять «управління» та «менеджмент». Визначення екологічного менеджменту як спеціальної галузі управління.	Тестування або письмове опитування за контрольними питаннями до тем модулю. Захист звітів з лабораторних робіт	5 5
Змістовий модуль 2. Принципи, форми та методи екологічного менеджменту			
Тиждень 3 Лекція 3 Практична робота 2	Загальні поняття принципів екологічного менеджменту.	Тестування або письмове опитування за контр. питаннями до тем модулю Захист звітів з лабораторних робіт	5 5
Змістовий модуль 3. Аудит систем менеджменту якості та систем управління навколишнім середовищем			
Тиждень 4,5 Лекція 4,5 Практична робота 3	Поняття системи екологічного менеджменту і аудиту. Сучасна державна природоохоронна кадрова політика.	Тестування або письмове опитування за контр. питаннями до тем модулю Захист звітів з лабораторних робіт	5 5
Змістовий модуль 4. Спеціальні сфери застосування екологічного аудиту.			
Тиждень 6 Лекція 6 Практична робота 4	Спеціальні сфери застосування екологічного аудиту.	Тестування або письмове опитування за контр. питаннями до тем модулю. Захист звітів з лабораторних робіт	5 5
Змістовий модуль 5. Організація управління природокористуванням			
Тиждень 7,8 Лекція 7,8 Практична робота 5	Особливості та специфіка управління природокористуванням. Управлінські рішення в галузі природокористування, технологія їх прийняття та класифікація.	Тестування або письмове опитування за контр. питаннями до тем модулю. Захист звітів з лабораторних робіт	5 5
Змістовий модуль 6. Система організації екологічного менеджменту підприємства			
Тиждень 9,10 Лекція 7,8 Практична робота 6	Поняття системи екологічного менеджменту підприємства /організації/ як складової частини загального менеджменту підприємства. Міжнародні стандарти серії ISO 14000 як основа систем екологічного менеджменту і аудиту (EMAS), їх призначення та перспективи застосування	Тестування або письмове опитування за контр. питаннями до тем модулю. Захист звітів з лабораторних робіт	5 5

Рекомендована література

Основна:

1. Бобровський А.Л. Екологічний менеджмент: підручник. Київ : Університетська книга, 2023. 586 с.
2. Галушкіна Т.П., Грановська Л.М., Кисельова Р.А. Екологічний менеджмент та аудит: підручник. Одеса : Гельветика, 2020. 456 с.

Додаткова:

1. Борщук Є. М. Екологічні основи економіки. Львів: Інтелект-Захід, 2005. 310 с.
2. Галушкіна Т. П. Екологічний менеджмент та аудит: навчальний посібник. Херсон: ОЛДІ - ПЛЮС, 2013. 456 с.
3. Дяченко Н. М. Тенденції розвитку екологічного менеджменту підприємств в Україні. Київ, 2008. 122 с.
4. Екологічний менеджмент: навч. посіб. / за ред. В. Ф. Семенова, О. Л. Михайлюк. Київ : Знання, 2004. 407 с.
5. Екологічний менеджмент і аудит / С. М. Літвак, С. С. Рижков, В. А. Скороходов та ін. Київ : Професіонал, 2007. 196 с.
6. Ілляшенко С. М. Маркетингові засади впровадження екологічних інновацій. Суми : ТОВ «Друк.дім «Папірус», 2013. 184 с.
7. Кожушко Л. Ф. Екологічний менеджмент Київ : Академія, 2007. 430 с.
8. Шапоренко О. І. Екологічний менеджмент Донецьк: Норд-Прес 2004. 312 с.
9. Ecosystemmanagement: Lessons from around the world a Guide for Development and Conservation. Practitioners Edited by Jean-Yves Pirot, Peter-John Meynell and Danny Elder. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK, 2000. 142 p.

Інформаційні джерела:

1. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. Наукові ресурси. Екологічний менеджмент URL: <http://www.nbuv.gov.ua/1539>
2. Сайт Наукової бібліотеки ЗНУ. Електронні книги / економічні науки. Фахова та галузева економіка. Економіка природокористування. Екологічний менеджмент та аудит. URL: <https://ebooks.znu.edu.ua/index.php>.
3. Адреса дисципліни СЕЗН ЗНУ URL: <https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=7634>

РЕГУЛЯЦІЯ І ПОЛІТИКИ КУРСУ

Відвідування занять. Регуляція пропусків.

Інтерактивний характер курсу передбачає обов'язкове відвідування лекційних і практичних занять. Студенти, які за певних обставин не можуть відвідувати практичні заняття регулярно, мусять впродовж тижня узгодити із викладачем графік індивідуального відпрацювання пропущених занять. Окремі пропущені завдання мають бути відпрацьовані на найближчій консультації впродовж тижня після пропуску. Відпрацювання занять здійснюється у формі захисту завдань, що були виконані на пропущеному занятті.

Студенти, які станом на початок екзаменаційної сесії мають понад 70% невідпрацьованих пропущених занять, до відпрацювання не допускаються.

Політика академічної доброчесності

Усі реферати, що виконуються слухачами під час проходження курсу, перевіряються на наявність плагіату за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення UniCheck. Відповідно до чинних правових норм, плагіатом вважатиметься: копіювання чужої наукової роботи чи декількох робіт та оприлюднення результату під своїм іменем; створення суміші власного та запозиченого тексту без належного цитування джерел; рерайт (перефразування чужої праці без згадування оригінального автора). Будь-яка ідея, думка чи речення, ілюстрація чи фото, яке ви запозичуєте, має супроводжуватися посиланням на першоджерело. Приклади оформлення цитувань див. на Moodle: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=103857> Роботи, у яких виявлено ознаки плагіату, до розгляду не приймаються і відхиляються без права перескладання. Якщо ви не впевнені, чи підпадають зроблені вами запозичення під визначення плагіату, будь ласка, проконсультуйтеся з викладачем.

Використання комп'ютерів/телефонів на занятті

Використання мобільних телефонів, планшетів та інших гаджетів під час лекційних, лабораторних та практичних занять дозволяється виключно у навчальних цілях (для уточнення певних даних, перевірки правопису, отримання довідкової інформації тощо). Будь ласка, не забувайте активувати режим «без звуку» до початку заняття.

Під час виконання заходів контролю (захисту практичних робіт, розв'язання практичних задач, іспиту) використання гаджетів заборонено. У разі порушення цієї заборони роботу буде анульовано без права перескладання.

Комунікація

Базовою платформою для комунікації викладача зі студентами є Moodle.

Важливі повідомлення загального характеру – зокрема, оголошення про терміни подання контрольних робіт, регулярно розміщуються викладачем на форумі курсу. Для персональних запитів використовується сервіс приватних повідомлень. Відповіді на запити студентів подаються викладачем впродовж трьох робочих днів. Для оперативного отримання повідомлень про оцінки та нову інформацію, розміщену на сторінці курсу у Moodle, будь ласка, переконайтеся, що адреса електронної пошти, зазначена у вашому профайлі на Moodle, є актуальною, та регулярно перевіряйте папку «Спам».

ДОДАТОК ДО СИЛАБУСУ ЗНУ – 2023-2024 рр.

ГРАФІК ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ 2023-2024 н. р. доступний за адресою: <https://tinyurl.com/yckze4jd>.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ. Студенти і викладачі Запорізького національного університету несуть персональну відповідальність за дотримання принципів академічної доброчесності, затверджених **Кодексом академічної доброчесності ЗНУ**: <https://tinyurl.com/ya6yk4ad>. Декларація академічної доброчесності здобувача вищої освіти (додається в обов'язковому порядку до письмових кваліфікаційних робіт, виконаних здобувачем, та засвідчується особистим підписом): <https://tinyurl.com/y6wzzlu3>.

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ. Перевірка набутих студентами знань, навичок та вмій (атестації, заліки, іспити та інші форми контролю) є невід'ємною складовою системи забезпечення якості освіти і проводиться відповідно до Положення про організацію та методику проведення поточного та підсумкового семестрового контролю навчання студентів ЗНУ: <https://tinyurl.com/y9tve4lk>.

ПОВТОРНЕ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН, ВІДРАХУВАННЯ. Наявність академічної заборгованості до 6 навчальних дисциплін (в тому числі проходження практики чи виконання курсової роботи) за результатами однієї екзаменаційної сесії є підставою для надання студенту права на повторне вивчення зазначених навчальних дисциплін. Порядок повторного вивчення визначається Положенням про порядок повторного вивчення навчальних дисциплін та повторного навчання у ЗНУ: <https://tinyurl.com/y9pkmmp5>. Підстави та процедури відрахування студентів, у тому числі за невиконання навчального плану, регламентуються Положенням про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів у ЗНУ: <https://tinyurl.com/yeds57la>.

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА. Порядок зарахування результатів навчання, підтверджених сертифікатами, свідоцтвами, іншими документами, здобутими поза основним місцем навчання, регулюється Положенням про порядок визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті: <https://tinyurl.com/y8gbt4xs>.

ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ. Порядок і процедури врегулювання конфліктів, пов'язаних із корупційними діями, зіткненням інтересів, різними формами дискримінації, сексуальними домаганнями, міжособистісними стосунками та іншими ситуаціями, що можуть виникнути під час навчання, регламентуються Положенням про порядок і процедури вирішення конфліктних ситуацій у ЗНУ: <https://tinyurl.com/57wha734>. Конфліктні ситуації, що виникають у сфері стипендіального забезпечення здобувачів вищої освіти, вирішуються стипендіальними комісіями факультетів, коледжів та університету в межах їх повноважень, відповідно до: Положення про порядок призначення і виплати академічних стипендій у ЗНУ: <https://tinyurl.com/yd6bq6p9>; Положення про призначення та виплату соціальних стипендій у ЗНУ: <https://tinyurl.com/y9r5dpwh>.

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА. Телефон довіри практичного психолога Марті Ірини Вадимівни (061)228-15-84, (099)253-78-73 (щоденно з 9 до 21).

УПОВНОВАЖЕНА ОСОБА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ Запорізького національного університету: **Борисов Костянтин Борисович**
Електронна адреса: uv@znu.edu.ua Гаряча лінія: Тел. [\(061\) 228-75-50](tel:(061)228-75-50)

РІВНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ. Центральні входи усіх навчальних корпусів ЗНУ обладнані пандусами для забезпечення доступу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Допомога для здійснення входу у разі потреби надається черговими охоронцями навчальних корпусів. Якщо вам потрібна спеціалізована допомога, будь-ласка, зателефонуйте (061) 228-75-11 (начальник охорони). Порядок супроводу (надання допомоги) осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення у ЗНУ: <https://tinyurl.com/ydhcsagx>.

РЕСУРСИ ДЛЯ НАВЧАННЯ. Наукова бібліотека: <http://library.znu.edu.ua>. Графік роботи абонементів: понеділок – п'ятниця з 08.00 до 16.00; вихідні дні: субота і неділя.

ЕЛЕКТРОННЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАННЯ (MOODLE): <https://moodle.znu.edu.ua>

Якщо забули пароль/логін, направте листа з темою «Забув пароль/логін» за адресою: moodle.znu@znu.edu.ua. У листі вкажіть: прізвище, ім'я, по-батькові українською мовою; шифр групи; електронну адресу.

Якщо ви вказували електронну адресу в профілі системи Moodle ЗНУ, то використовуйте посилання для відновлення паролю <https://moodle.znu.edu.ua/mod/page/view.php?id=133015>.

Центр інтенсивного вивчення іноземних мов: <http://sites.znu.edu.ua/child-advance/>

Центр німецької мови, партнер Гете-інституту: <https://www.znu.edu.ua/ukr/edu/ocznu/nim>

Школа Конфуція (вивчення китайської мови): <http://sites.znu.edu.ua/confucius>